

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

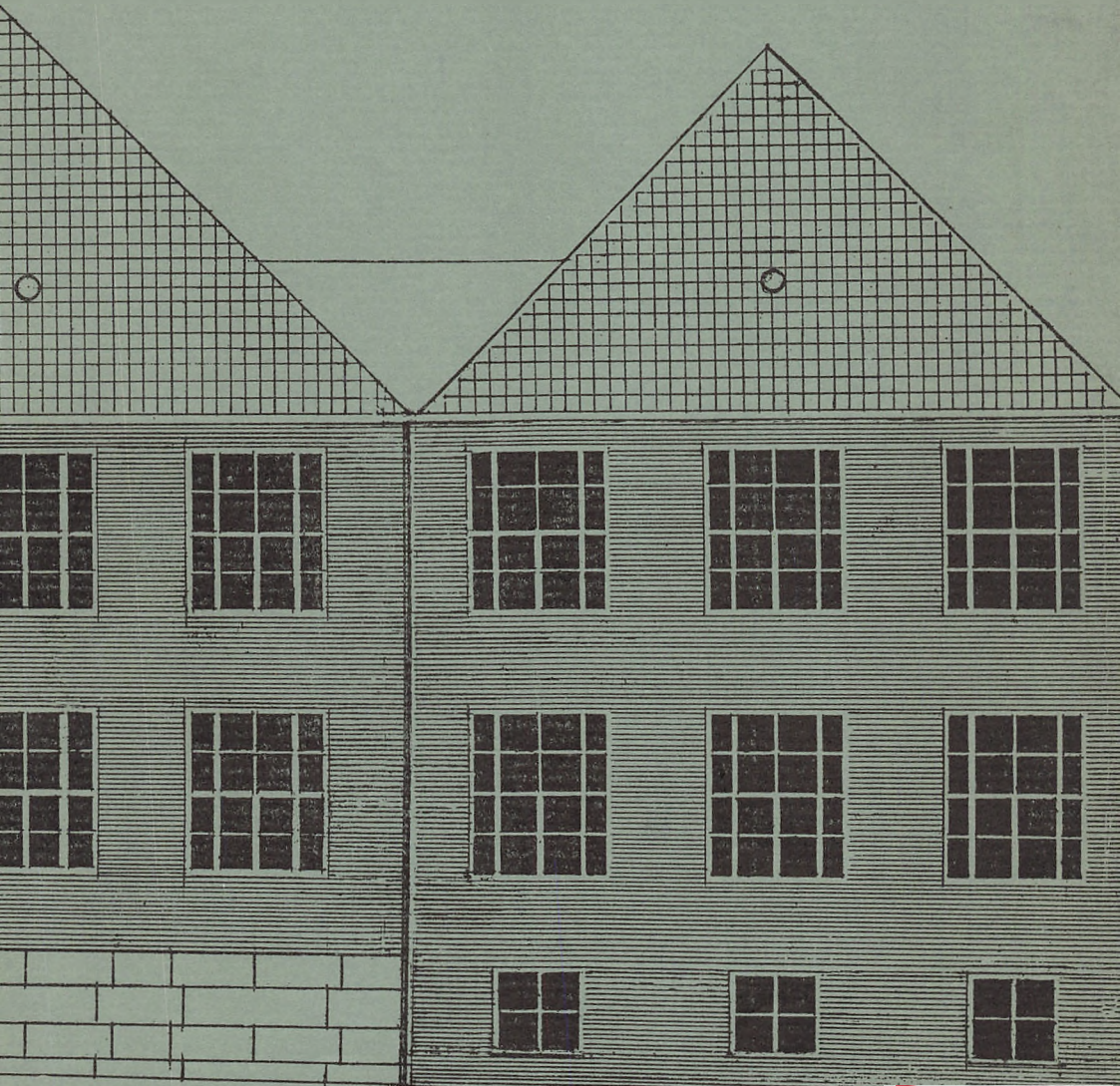
Ophavsret

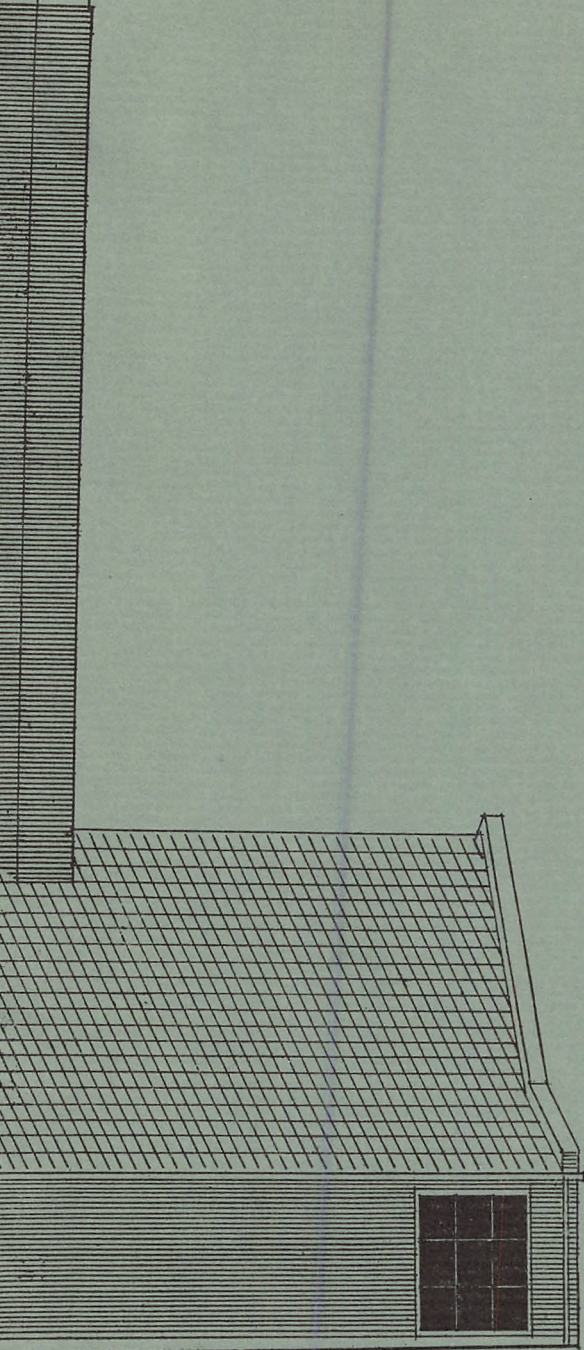
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

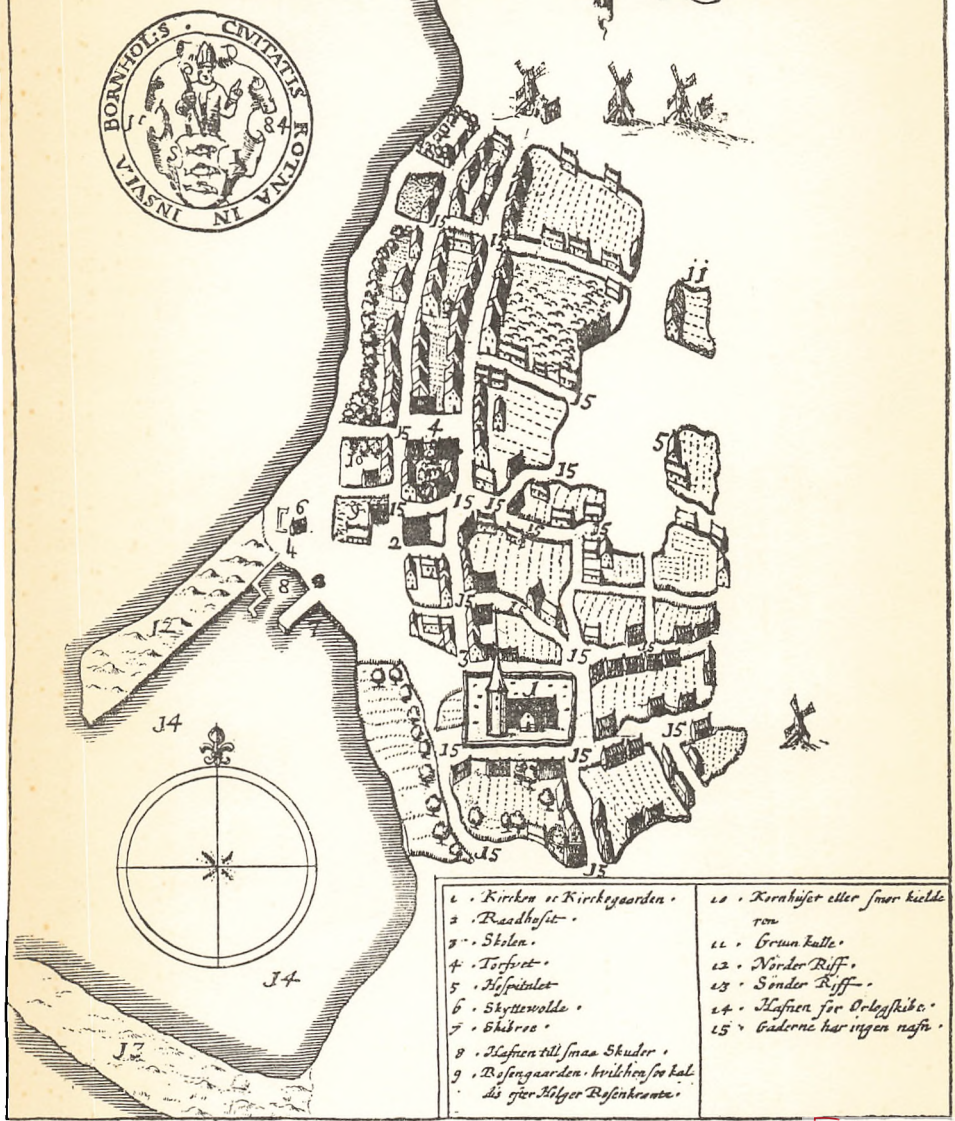
Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Godne

1 . Kircken og Kirkegaarden .	20 . Korshuset eller smør kiedde
2 . Raadhuset .	21 . Brun kalle .
3 . Skolen .	22 . Norder Riff .
4 . Torvort .	23 . Soder Riff .
5 . Hospitalet .	24 . Pladsen for Orlogskibe .
6 . Skyttesvalde .	25 . Gaderne har vigen næste .
7 . Skibro .	
8 . Pladsen till smaa Skuder .	
9 . Bafengarden . hvilken for kal-	
des gjer sig for Bafengarten .	

450 ÅRS SKOLE I RØNNE

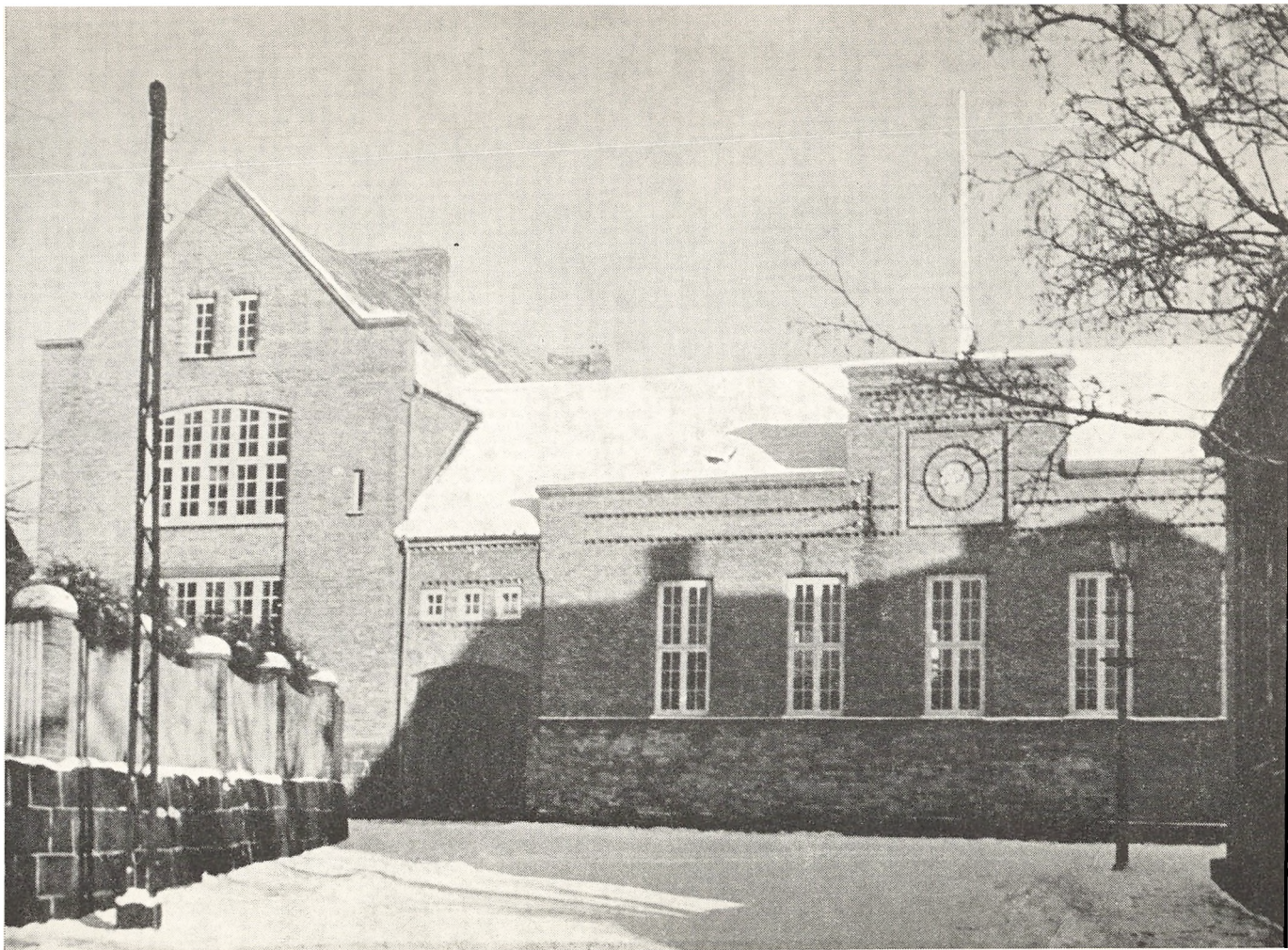
450 ÅRS SKOLE I RØNNE

AF

CAND. MAG. C. H. KIBSGAARD

RØNNE
BORNHOLMS TIDENDE
MCMLXII

Skolen før ombygningen, som nu finder sted.

INTRODUKTION

I 1962 var det 450 år siden, Rønne Statsskole blev oprettet.

Gennem alle disse år har Statsskolen været det sted, hvorfra bornholmsk ungdom søgte vejen mod højere uddannelse. Statsskolens betydning som øens gymnasium og dermed som et kulturelt centrum er ikke mindre i dag end forhen. Dette kom også stærkt til udtryk ved den fest, hvormed skolens 450 års jubilæum den 23. august markeredes.

Ved denne lejlighed gav en af skolens lærere, adjunkt C. H. Kibsgaard, en skildring af Statsskolens opståen og lange historie.

Denne skildrings værdi er sådan, at Bornholms Tidende gerne hermed har villet bringe den ud til en videre kreds.

450 år er en anselig alder for en skole, fordi vi måler med et menneskes alder, men det er dog ikke meget i forhold til vore ældste latinskoler.

Man ved, at der i Ribe var en latinskole allerede i 1145, da domkapitlet der blev oprettet. I Viborg mener man at kunne føre latinskolen tilbage til omtrent samme tid.

På den tid var Bornholm endnu en barsk forpost i Danmarks rige, hvor man måtte koncentrere sig om at bjerge livet, når venderne hærgede. Netop ved denne tid rejste rundkirkerne og andre fæstningsværker sig, men der var langt til, at man kunne begynde at spekulere på en latinskole.

Det er karakteristisk, at de ældste latinskoler er katedralskolerne, dvs. skoler, der stiftedes i forbindelse med domkapitlerne — det er forsamlingen af faste præster ved domkirkerne. — Dels havde man her lærerkræfterne, og dels var det her, man først mærkede behovet for en øget tilgang af veluddannede teologer.

Stiftelsen af latinskolen her i Rønne hænger derimod sammen med en almindelig tendens i det 15. århundrede.

Århundredet var præget af en intensivering af det religiøse liv. Aldrig har angsten for sjælens frelse været

større. Dette førte enkelte ud i en religiøs spekulation, der endte med et brud med Romerkirken. — Det skete for Johan Huss omkring 1400 og for Luther omkring 1500. — Men de fleste stod fast i troen på de hjælpende kræfters indgriben for sjælens frelse. Man knyttede sig inderligt til den katolske kirke, der gennem sine uddannede teologer kunne hjælpe det bange menneske. Lægprædikantvirksomhed anerkendes ikke i denne kirkeform.

Messernes antal steg, (og hver præst måtte kun læse en messe om dagen), og der blev givet flere penge til barmhjertighedsarbejdet, hvilket også krævede flere uddannede folk.

Den økonomiske baggrund for de større pengegaver er, at 1400-tallet var en økonomisk fremgangstid, hvor borgerne tjente godt ved handel, hvad der igen gennem højere kornpriser lod det dryppe lidt på i hvert fald selvejerbønderne.

Det forøgede pres på præsternes arbejdsindsats bevirkede naturligt nok, at de mest afsides dele af landet kom til at mangle præster. Og så opstod da tanken her på øen om at hjælpe sig selv, (ligesom tanken nu har været fremme om at afhjælpe lærermanglen ved et seminarium i Rønne).

På landstinget 23. august 1512 (Sct. Bartholomæus' aften) gav ærkebispens, Byrge Gunnensen, tilladelse til at oprette en latinskole i Rønne, mod at alle indbyggere på øen ydede et årligt bidrag til skolemesterens løn.

Dog kunne eleverne kun gå i denne skole, til de blev 15 år, hvilket vil sige, at den afsluttende skolegang måtte tages uden for øen.

Ærkebispens brev lyder således:

»Vi Byrge, med Guds nåde ærkebisp i Lund, Sveriges fyrste og pavens legat, gør vitterlig for alle, at for den store brøsts skyld, som vi har forfaret, der på landet Borringholm om sognepræster og degne, at somme kirker stande våreløse (forsømte), og til somme er tyske præster, og at sådan brøst er mest for det, at landsens indbyggere sætte få af deres børn og sjældent til skole.

Og klagede menige almue til landsting, at det er for det, at der er ingen skole på landet, som fordem plejede at være, og være dem tungt at sende deres små børn ud af landet; og bede os derfor ydmygeligen at vi vil nådeligen unde og tilstede, at der måtte holdes en skole på landet i Rødtne til al menige landsens indbygges børn allenest. — Og lovede de og tilsagde os, at alle frimænd, bønder, købstadmænd og vornede ville hver give én skilling penninge om året og antvorde sandemanden udi hvert sogn inden sankt mortensdag til skolemesteren, som sådant skulle regere og opholde.

Thi for sådan landsens lejligheds skyld og alle menige Borringholms indbygges ydmyge bøn og begæringer under og tilsteder vi, at udi vor købstad Rødtne må og skal opbygges et hus til en skole til landsens indbygges børn allenest og ikke til andre, som og skolemesteren kan

have sin bekvemme værelse (bolig) udi. — Og beder vi og byder alle fornævnte Borringholms indbyggere, som nu er og derefter kommende vorde, at agte på at sætte nogle af deres børn til skole til samme Rødtne, så længe til de vorde femten år gamle; siden må de sende dem andet steds, om dem så tykkes.

Og byder vi eder også alle fornævnte lands indbyggere, at I redeligt årlig års udlægge sådan én skilling penninge skolemesterløn og antvorde ham, som sagt er, sandemanden i hvert sogn og byfogederne der i købstæderne. — Thi skulle I fremdeles antvorde sådan penning skolemesteren, som under fremtiden kommende vorder, og tilhjelpe at opbygge skolen og holde hende (den) færdig (i stand), som nødtørfelig er og behov gøres.

Til denne sags vidnesbyrd har vi ladet hænge vort segl under nærværende brev. Givet på landstinget ved Å kirke Sankt Bartholomei aften (23. august) år 1512. «

I årene omkring 1512 havde man ellers nok at tænke på her på Bornholm. Kong Hans var i krig med lübeckerne, der bl. a. lod det gå ud over Bornholm, hvor de plyndrede og brandskattede tre år i træk 1509—10—11. Så blev der gjort ende på det, da lübeckerne blev slået 9. august 1511 af en dansk flåde ved Bornholm. Lederen af den danske flåde var Jens Holgersen Ulfstand, der kort forinden havde bygget sit Glimminghus ved Simrishamn.

Det er faktisk imponerende, at bornholmerne midt i

Skolen 1892 — inden nordfløjen fik to etager.

meget var ærkebisp Byrge med i dette? Vi ved det ikke, men det var ham i hvert fald ikke ubelejligt.

Imod adelen støttede kong Hans sig på den fremvoksende borgerstand. Måske er det også et udslag af en borgervenlig politik, at ærkebispens går ind for en latin-skole her på øen.

Det hele styrtede under alle omstændigheder sammen ved reformationen. Skolen lukkedes omkring 1536 og åbnedes først igen 1550, efter at bispens Frans Vormordsen på landstinget ved Å-kirke igen havde beklaget sig over præste- og degnemangel.

Skolen levede så sit stille liv. Det var ikke noget stort foretagende. Rektor var alene om at undervise, og rektortitlen dækkede mange gange en ung student, der trængte til at tjene penge til de fortsatte studier. — Ellers var det folk, der var på udkig efter et sognekald, som f. eks. rektoren Jens Hansen Sode, der stammede fra Skåne, og som blev sognepræst i Hasle og Rutsker 1632. (Han er i øvrigt stamfader til slægten Sode her).

En overgang konkurrerede ikke desto mindre Nexø med Rønne om at holde latinskole. Nexø-skolen eksisterede 1616—1742.

Det, der holdt elevtallet oppe, var, at adskillige af eleverne ikke gik i skolen for at gå den teologiske vej, men blot for at få elementære kundskaber. Blandt andet gik der allerede tidligt en del piger i skolen. Den virkede altså også som dansk byskole.

alt dette havde kræfter — og penge — tilovers til en skole.

Den anden part i sagen, ærkebisp Byrge, er selv en spændende person, der havde adskillige større sager at tage vare på end skolesagen.

Han havde som søn af en fattig degn kun gjort karriere i kraft af sin dygtighed. 1497—98 blev han valgt af domkapitlet til ærkebisp — som den første ikke-adelige ærkebisp i Danmark. Han var på det tidspunkt nået til at være dronningens kansler, (foruden at han var ærkedegn i Roskilde og kannik i Lund, Ribe, Roskilde og Viborg).

Kong Hans var på den tid også i en drabelig magtkamp mod adelen, og i den kamp var ærkebispens ganske på kongens side. Han ønskede på embedets vegne at holde fast på Lundekirkens gods, som for en dels vedkommende var gået over i adelsbesiddelse, og han måtte desuden slås med højadelige prælater. Under striden om godset tørnede han sammen med rigets højeste embedsmand, rigshofmesteren Poul Laksmann, der undsagde ærkebisp Byrge på Helsingborg Slot i januar 1501, mens kongen var til stede. — I oktober samme år sendte ærkebispens til gengæld en voldsom klage til kongen over Poul Laksmann, som han angav som forræder mod kong Hans. Så blev 22. juni 1502 Poul Laksmann dræbt af to adelsmænd, da han gik over Højbro ved Københavns Slot. Kort efter — 29. juli — rejste kongen anklage mod den myrdede — og bagefter dækkede kongen over morderne. — Hvor

Det er svært at spore eleverne herfra videre til universitetet, fordi de måtte fortsætte et par år på sjællandske latinskoler, før de kunne immatrikuleres ved universitetet. Først i 1679 finder man en student optaget på universitetet med bemærkningen: *Borringholmensis e schola Rønnoiviana*.

Som andre steder i landet tjente peblingene for en del til deres underhold ved forskellige job, som de havde privilegium på. Det gjaldt arbejde i forbindelse med kirken som ligbærerhvervet og sangtjeneste såvel til normal gudstjeneste som til særlige kirkelige handlinger som f. eks. bryllupper. De ældste peblinge passede degnekaldene i Nylarsker og Nyker og var på den måde en slags kolleger til deres rektor, der supplerede sin sparsomme indkomst ved at være degn såvel i Rønne som i Knudsker.

Et specielt arbejde var det for en af de større peblinge hver søndag at ringe menigheden til kirke med primklokken. Kirkeklokken i Rønne kirke kunne ikke høres over hele byen. Derfor travede en pebling med den omtalte primklokke i en læderrem over skulderen op ad Storegade og ned ad sidegaderne. Denne pebling havde gratis skolegang og fik endda to daler til jul. Skikken vedligeholdtes til 1878. Den sidste primklokke findes nu med sin rem på Nationalmuseet. Den bærer en indskrift i to linjer: »Denne klaake til hörrer Rönne kierke anno 1750«.

Endnu har vi på skolen et minde om primklokken. Da

skolen blev fritaget for pligten til at stille en elev til ringearbejdet, afløstes den med en årlig afgift til Rønne kirke på otte kroner. Disse otte kroner betales stadig hvert år af skolens regnskabsfører til kirken.

Så kom den økonomiske opgangstid i sidste halvdel af 18. århundrede, hvor Danmark blandt andet ved udenrigsminister A. P. Bernstorffs arbejde var neutral under de store krige mellem navnlig England og Frankrig, og hvor oplysningstiden for alvor slog igennem med en række reformer, — her i landet hæfter vi os først og fremmest ved landbolovene. Det er også den tid, hvor interessen for den klassiske oldtid vækkes igen, den periode, vi i kunsthistorien kalder klassicisme. Da oplevede skolen en opgangstid.

En energisk rektor, Christopher Schröder Andresen, gjorde skolen til en ren latinskole 1787, samtidig med at han fordoblede elevtallet efterhånden, fra 12 til 24. Han klarede dog selv at undervise eleverne til 1798, da han fik ansat sin bror som hører, det vil sige lærer.

Desuden må rektor Andresen erindres for, at han har flyttet skolen fra kirkepladsen, (hvor den havde ligget siden ærkebisp Byrges tid), til en gård i Storegade, som han selv havde købt og nu lejede ud til skolen.

De økonomisk vanskelige år, da Danmark efter Englands pres (slaget på Rheden 1801) ikke kunne handle frit mere over havet, sporedes også i latinskolens tilværelse. Der blev færre elever, og 1806 ophævede en kon-

Lærerkollegiet 1892–94. — Siddende: E. C. Tryde, K. G. Brønsted . A. V. Øllgaard, I. Åsted. Stående: H. Marcussen, C. G. Koetoed, H. St. Holbeck, N. J. Sørensen (Saksø), N. Andersen, C. Haslund, Pedel Petersen. Danskernes Historie Online

gelig forordning latinskolen og erstattede den med en »middelskole«.

Under de følgende år, fra 1807 til 1814, da vi kæmpede mod englænderne efter at have mistet vores orlogsflåde 1807, var skolen naturligt nok langt nede. Men i kongelig resolution af 8. maj 1818 ændredes skolen igen til en fuldstændig lærd skole.

Den følgende rektor, fra 1818 til 1844, Peter Georg Bohr, står som repræsentant for den loyale embedsmands-type fra den landsfaderlige enevælde i Frederik VI's senere dage. — Typisk for tiden er det, at tronfølgeren, prins Christian — den senere Chr. VIII — som den første kongelige person — besøgte skolen 1824. Den tids fyrster vågede personligt over deres undersåtters ve og vel. Prins Christian gør i sin rejsejournal nøjagtige antegnelser om bygningernes tilstand såvel som om lærernes større eller mindre resultater med eleverne. Og der står til sene tider at læse, at 1. klasses udtale af latinen var lidt utydelig, (vi fortier den uheldige adjunkts navn), men i øvrigt var Hans kongelige Højhed særdeles tilfreds.

I tidens stil var det også, at der indførtes gymnastikundervisning 1829, og at kong Frederik VI, der var meget interesseret i militærexersits, skænkede 40 kadetgeværer og 40 patrontasker med bandolerer til elevernes våbenøvelser.

De følgende år kom det imidlertid igen til at knibe med tilslutningen. 1824 havde man haft maximum med

50 elever. 1844 var der kun 24. (Lærernes tal var da i alt otte: rektor, fire adjunkter og tre timelærere). Det hjalp noget, da en realafdeling knyttedes til skolen 1843. Det var en tid, hvor der var grøde i naturvidenskaberne. Polyteknisk Lærestanstalt stiftedes 1829, og dampmaskinerne begyndte at rykke ind i landet, både til lands og til vands.

Men realafdelingen tog en overgang helt livet af latinafdelingen. I 1850 degraderedes skolen til »Rønne højere Realskole«, ved at de to sidste klasser af latinskolen blev skåret fra. Efter dette måtte eleverne en lang årrække tage over for at blive studenter. Det var en ringe trøst, at det blev bestemt ved lov af 14. april 1852, at »når sønner af forældre, der ere bosatte på Bornholm eller Christiansø, for fremtiden optages som studerende disciple i de lærde skoler, skulle de fra deres indtrædelse af som extra-ordinaire gratister nyde fri undervisning med samme adgang til stipendier som disciple fra Grønland og Færøerne have ifølge resolution af 11. februar 1848.«

Det blev rektor Chr. G. Koefoed, der igen fik en hel latinskole skabt 1892, efter at man fra 1883 havde vist, at der var et behov, ved at man havde dimitteret 31 studenter fra et privat to-årigt studenterkursus med skolens lærere.

I denne tid begyndte skolen at få det ansigt, som den først mister under den store ombygning, som nu er i gang. Fløjen mod Søborgstræde byggedes i en etage i 1862, (der havde rektorboligen ligget). Til gengæld blev der 1863

rektorbolig, hvor den gamle skole havde været (i tværføljen mod øst. Den blev opgivet 1940. Der er nu midlertidigt lærerværelse og rektors kontor).

Sydfløjen og vestfløjen kom i 1891, (det er rørende at se, at der på finansloven 1890 er afsat 30.000 kr.), 1905 kom en etage til på sydfløjen og 1918 en etage på nordfløjen.

Disse ekstra etager var foranlediget af overgangen til den nye skoleordning ved loven af 1903, der gennemførte Venstres program: en folkelig skole — en mellemskole til forbindelse mellem folkeskole og latinskole eller gymnasium, som det nu hed. Skolens nye navn blev: Statsskolen i Rønne.

Det blev den unge rektor Koefoed, Marcus Conrad Koefoed, den gamle rektor Koefoeds søn, der gennemførte dette. (Unge rektor Koefoed hedder i øvrigt stadig mand og mand imellem her på skolen unge rektor Koefoed, selv om der har været tre rektorer siden).

Samtidig med mellemskolens indførelse blev skolen også en fællesskole.

De ydre rammer holdt til 1939, da man måtte bygge ny gymnastiksal og toiletbygninger, foruden at man måtte inddrage rektors bolig som klasserum. Alt dette fortæller om et øget elevtal.

Krigen og besættelsen kom også til at præge dagliglivet på skolen. På et tidspunkt måtte den daværende rektor Dinesen fortrække til Sverige, og på vores mur ind mod

legepladsen minder en indskrift om, at en elev, Kjeld Frederiksen, døde i tysk koncentrationslejr.

Krigens afslutning, de russiske luftangreb 7. og 8. maj 1945, havde nær jævnet hele skolen med jorden. En angrebsbølge af maskiner lagde bomber i en stribe lige syd for skolen, hvor et stort areal raseredes totalt. Skolen slap relativt billigt. Alle bygningerne mistede tagdækningen, og alle vinduer splintredes. Stadig kan man træffe spor af bombardementet f. eks. på bøgerne i biblioteket.

Bombardementet gav på den anden side luft om skolen. I 1947 eksproprieredes arealerne til en påtænkt skoleudvidelse, — og dette sidste led af udviklingen er vi inde i i dag, — men hvornår den nye skole står færdig — ja, det ved kun minister, finansudvalg og ikke mindst håndværkerne.

Primklokke.

•Danmarks Kirker•

